

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 december 2012

Mål nr

T 5779-10

KLAGANDE

1. ÅN

2. SAN

Ombud för 1 och 2: Advokat JF

MOTPART

Martin Olsson Restauranghandel Aktiefbolag, 556260-5443

Box 1003

121 23 Johanneshov

Ombud: PIF

SAKEN

Styrelseledamots ansvar för aktiefbolags förpliktelse

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2010-11-15 i mål T 2509-09

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i själva saken ogillar Högsta domstolen Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolags talan.

Med ändring av hovrättens dom också i fråga om rättegångskostnader befriar Högsta domstolen ÅN och SAN från skyldigheten att ersätta Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolag för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar Högsta domstolen i stället Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolag att ersätta ÅN och SAN för rättegångskostnad i hovrätten med 66 975 kr, varav 32 500 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 15 november 2010 tills betalning sker.

Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolag förpliktas att ersätta ÅN och SAN för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 50 000 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

ÅN och SAN har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla käromålet, befria dem från ersättningsansvar för Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolags rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolag att ersätta ÅN och SAN för rättegångskostnad i hovrätten.

Martin Olsson Restauranghandel Aktiebolag har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Den rättsliga regleringen

1. Målet gäller det medansvar en styrelseledamot i ett aktiebolag kan ha för bolagets förpliktelser enligt de aktiebolagsrättsliga kapitalbristreglerna i 13 kap. aktiebolagslagen (1975:1385) i dess lydelse efter den 1 januari 2002. De i målet relevanta bestämmelserna finns numera i 25 kap. aktiebolagslagen (2005:551) och är i stort sett oförändrade.

2. Regelverket innebär såvitt nu är i fråga i huvudsak följande. När det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet (kritisk kapitalbrist), ska styrelsen genast upprätta och låta bolagets revisor granska en första kontrollbalansräkning. Om styrelsen underlåter det svarar styrelsens ledamöter solidariskt för de förpliktelser som uppkommer under tiden därefter (ansvarsperioden). Ett slut på ansvarsperioden förutsätter, med vissa i målet inte aktuella andra möjligheter, att en andra kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämman. En styrelseledamot kan undgå medansvar genom att visa att han inte har varit försumlig. (Se 13 kap. 12, 17 och 19 §§ i 1975 års aktiebolagslag respektive 25 kap. 13, 18 och 20 §§ i 2005 års aktiebolagslag.)

Sakomständigheter och parternas positioner

3. Trollhotellen AB:s eget kapital kom under räkenskapsåret 2001 att understiga hälften av dess registrerade aktiekapital. Den kritiska kapitalbristen föranledde inte att någon kontrollbalansräkning upprättades. En ansvarsperiod började därmed löpa.

4. Ansvarsperioden löpte alltså när ÅN och SAN i samband med ägarbyte tillträdde som styrelseledamöter den 29 december 2003. Bolaget drev då ingen verksamhet och hade i princip varken tillgångar eller skulder. Styrelseuppdragen bestod till och med den 15 mars 2005 respektive den 4 augusti 2004.

5. Under perioden 31 mars – 3 juni 2004 köpte bolaget varor av Martin Olsson Restauranghandel Aktiefbolag. Varorna betalades aldrig. Olssonbolaget har gjort gällande att ÅN och SAN har ett medansvar för Olssonbolagets fordran hos bolaget. ÅN och SAN har bestritt sådant ansvar.

6. Av utredningen framgår vidare följande. I samband med ägarbytet beslutades om en nyemission (innebärande en aktiekapitalförhöjning på 100 000 kr till en överkurs på lika mycket, d.v.s. ett kapitalläskott som sammantaget uppgick till 200 000 kr), som registrerades den 31 mars 2004. Teckning och tillskott skedde vid ägarbytet den 29 december 2003. Den 4 maj 2004 fastställdes på bolagsstämman årsredovisningen för räkenskapsåret 2003. Enligt årsredovisningen förelåg det per den 31 december 2003 full täckning för aktiekapitalet.

Medansvarsprövningen ska göras i två led

7. Vid bedömningen av huruvida en styrelseledamot har ådragit sig medansvar ska först prövas om det föreligger objektiva förutsättningar för det. Den prövningen avser huruvida en ansvarsperiod löpte vid tiden för uppkomsten av de förpliktelser för vilka medansvar påstås. Om så är fallet, och alltså en ansvarsgrund föreligger, blir nästa fråga om det föreligger en ansvarsfrihetsgrund för den styrelseledamot för vilken bolagsborgenären hävdar medansvar, såsom att styrelseledamoten inte har varit försumlig. Prövningen ska alltså göras i två led, ett objektivt och ett subjektivt (jfr NJA 2009 s. 210).

Ansvarsperioden

8. Om en styrelse (såsom bolagsorgan) inte följer det handlingsmönster som ska iakttas när bolaget har drabbats av en kritisk kapitalbrist, börjar en ansvarsperiod att löpa. I detta fall började ansvarsperioden löpa långt innan de aktuella förpliktelseerna uppkom. Det leder till frågan vad som utgör slutpunkten för ansvarsperioden.
9. En kapitalbrist kan läkas genom bl.a. kapitaltillskott. Oavsett kapitaltillskottets form – med eller utan aktieteckning – kan detta dock inte i sig leda till ett slut på ansvarsperioden. Det gäller också för en nyemission, trots att ett sådant tillskott förutsätter medverkan av bolagets revisor och kommer till ett offentligt uttryck genom registrering. Förklaringen är att nyemissionen inte innefattar en sådan kontroll av aktiekapitaltäckningen som är syftet med en kontrollbalansräkning.
10. Den genomförda nyemissionen är således inte i sig ett förhållande som kan föra med sig att ansvarsperioden slutade löpa.
11. I det aktuella fallet visade bolagets årsredovisning för räkenskapsåret 2003 full täckning av aktiekapitalet. Frågan blir då om fastställandet av årsredovisningen på bolagsstämman den 4 maj 2004 kan utgöra en slutpunkt på ansvarsperioden. Att så skulle vara fallet har inte uttryckligen gjorts gällande av ÅN och SAN, men förekomsten av årsredovisningen och inträffandet av bolagsstämman har förts in i målet på ett sådant sätt att de får anses ha grundat sitt bestridande på även dessa omständigheter. Att de inte har utvecklat något resonemang rörande omständigheternas rättsliga relevans saknar betydelse, särskilt som Olssonbolaget utförligt har argumenterat mot att fastställandet av årsredovisningen skulle utgöra en slutpunkt på ansvarsperioden.

12. För en kontrollbalansräkning gäller med vissa undantag samma redovisningsprinciper som för en årsredovisning. Undantagen medför att en kontrollbalansräkning kan visa ett högre eget kapital än en årsredovisning eller ett lika högt. En årsredovisning kan följaktligen aldrig visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning. En reviderad årsredovisning som utvisar full täckning av det registrerade aktiekapitalet – d.v.s. att ingen kapitalbrist alls föreligger – är vid tillämpning av kapitalbristreglerna därför att likställa med en andra kontrollbalansräkning. Fastställandet av den reviderade årsredovisningen kommer därmed att utgöra slutpunkt för ansvarsperioden. Det förutsätts då att årsredovisningen har en adekvat aktualitet, vilket i regel bör vara fallet om den har fastställts inom den lagstadgade tiden (en annan sak är att strängare tidsmässiga krav kan gälla för att den enskilde styrelseledamoten inte ska anses ha varit försumlig, se p. 27 och 29 nedan).

13. Den angivna ordningen innebär att den som tillträder som ny styrelseledamot i ett aktiebolag för vilket en i rätt tid fastställd årsredovisning utvisar full täckning för aktiekapitalet inte behöver befara att en ansvarsperiod löper på grund av förhållanden som har inträffat före räkenskapsårets utgång. Det utesluter emellertid inte att en ny kritisk kapitalbrist kan ha inträffat därefter och innan årsredovisningen har fastställts. Om de förutsättningar som gäller för att den kritiska kapitalbristen ska utlösa en ansvarsperiod föreligger, kommer fastställandet av årsredovisningen inte att utgöra slutpunkt för ansvarsperioden. Men i princip handlar det då om en ny ansvarsperiod.

14. Att bolagets årsredovisning för räkenskapsåret 2003 i det aktuella fallet visade full täckning av aktiekapitalet berodde på att nyemissionen beaktades, trots att den inte registrerades förrän den 31 mars 2004. Att registrering inte hade skett före räkenskapsårets utgång saknar dock betydelse i fråga om ansvarsperiodens slutpunkt, eftersom registrering hade skett när bolagsstämman hölls. Det hade alltså då skett ett slutligt och i förhållande till bolaget ovillkorat tillskott av fritt eget kapital som eliminerade kapitalbristen på det

sätt som framgick av årsredovisningen. Situationen skiljer sig således från den som var aktuell i rättsfallet NJA 1937 s. 87.

15. Olssonbolaget har gjort gällande att även om årsredovisningen kan godtas som en andra kontrollbalansräkning så har frågan om ”återställande av aktiekapitalet” inte hänskjutits till bolagsstämman på det sätt som krävs. Det ställs dock inte några särskilda krav beträffande hur denna fråga ska hänskjutas till den andra kontrollstämman. Vad som fordras för att ansvarsperioden ska sluta löpa är bara att kontrollbalansräkningen har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämma (se 13 kap. 19 §).

16. Olssonbolaget har vidare ifrågasatt värdet av de tillgångar som upptas i balansräkningen. Det har framhållits att dessa – inventarier, verktyg och installationer upptagna till 200 000 kr – såldes in till bolaget för 200 000 kr och att köpeskillingsfordringen användes kvittningsvis vid nyemissionen, varför det finns anledning att sätta i fråga det verkliga värdet. Det värde som i en kontrollbalansräkning – eller i en årsredovisning – anges för en tillgång ska dock godtas, om inte bolagsborgenären visar att tillgången ska tas upp till ett lägre värde. Någon bevisning i frågan har inte förebringats.

17. Av det anförda följer att ansvarsperioden slutade löpa när den reviderade årsredovisningen fastställdes den 4 maj 2004. ÅN och SAN är därför redan på den grunden inte medansvariga för sådana förpliktelser som har uppkommit därefter.

Objektiva förutsättningar för nyinträdd styrelseledamots medansvar

18. Lagen reglerar inte uttryckligen vad som i objektivt hänseende gäller för den som träder in som styrelseledamot under en löpande ansvarsperiod. Med utgångspunkt i regelsystemets konstruktion måste dock ordningen vara att i och med att ansvarsperioden löper föreligger det en ansvarsgrund som

träffar alla styrelseledamöter, också den som är nytillträdd. Huruvida ett medansvar föreligger för den nytillträdde ledamoten blir därför en ansvarsfrihetsfråga.

19. Det sagda betyder att ÅN eller SAN kan undgå medansvar för den tid som de har varit styrelseledamöter under ansvarsperioden endast i den mån en ansvarsfrihetsgrund föreligger. De har i det hänseendet gjort gällande att de inte har varit försumliga.

De krav som kan ställas på en styrelseledamot, särskilt på den som är ny

20. När det gäller frågan huruvida en styrelseledamot har varit försumlig i här aktuellt hänseende ska en omkastad bevisbörda tillämpas. Den omkastade bevisbördan innebär ingen presumtion för försumlighet utan endast att den berörde styrelseledamoten har att bevisa de omständigheter som han lägger till grund för att han inte har varit försumlig respektive att motbevisa de påståenden som bolagsborgenären gör. Beroende på omständigheterna kan en mindre eller större bevislättning föreligga.

21. Vad som är att anse som försumligt – eller dess motsida: vad som är aktsamt – vid prövningen av om en enskild styrelseledamot har ett medansvar enligt de aktiebolagsrättsliga kapitalskyddsreglerna måste sättas i relation till den ifrågavarande situationen. Av det följer att vid en given prövningstidpunkt kan en nytillträdd styrelseledamot inte bedömas efter samma måttstock som den som har lång tid bakom sig i styrelsen. En helhetsbedömning av samtliga förhållanden ska göras, därvid utöver historik i bolaget exempelvis kompetens och arbetsfördelning mellan styrelseledamöterna kan ha betydelse.

22. Försumlighetsprövningen bör inte vara inriktad på formalitetsspörsmål utan på frågan huruvida den berörde styrelseledamoten har på det hela taget agerat försvarligt i den situation som bolaget befann sig i. De svåra besluts-

frågor som en styrelseledamot i ett krisande bolag ofta har att ta ställning till, motiverar att man vid efterhandsbedömningar har en förhållandevis generös och förstående syn på vad som borde ha gjorts och inte ha gjorts. Så länge styrelseledamoten har uppfyllt rimliga krav när det gäller att hålla sig informerad och att göra en seriös utvärdering av situationen, finns det sällan anledning att sätta i fråga de ställningstaganden som styrelseledamoten kom fram till.

23. Beträffande en nytilträd styrelseledamot kan det i allmänhet inte begäras att han ska vara fullt insatt i bolagets förhållanden från dag ett. Ett tidsmässigt utrymme för ledamoten att sätta sig in i dessa måste godtas. Storleken på det utrymmet beror på omständigheterna, men det kan bli fråga om en betydande tid. Utöver ett tidsutrymme för kunskapsinhämtande måste erforderlig tid medges också för överväganden och genomförande av de åtgärder som kan vara befogade. Här skiljer sig emellertid inte bedömningen mellan en nyinträdd styrelseledamot, sedan han väl har satt sig in i bolagets förhållanden, och en styrelseledamot som genom sin tidigare verksamhet i bolaget har fått tillräcklig kunskap om beslutssituationen.

Föreligger grund för ansvarsfrihet i detta fall?

24. Att styrelsen långt innan ÅN och SAN inträdde i denna hade bort antingen vidta åtgärder för att läka kapitalbristen eller verka för att bolaget trädde i likvidation kan inte läggas dem till last som försumlighet i nu aktuellt hänseende. Däremot ska bedömningen av vad som kunde krävas av ÅN och SAN som styrelseledamöter göras med utgångspunkt i den belägenhet som bolaget vid tiden för deras inträde i styrelsen befann sig i.

25. ÅN har berättat att han vid styrelseinträdet var medveten om att bolaget saknade täckning för aktiekapitalet. SAN har däremot uppgett att han saknade kännedom om detta. Med hänsyn till att bolaget inte bedrev någon verksamhet

och saknade tillgångar, borde dock SAN omgående efter inträdet ha förstått att det förelåg en kritisk kapitalbrist och att det fordrade åtgärder. Något egentligt behov av tid för att sätta sig in i bolagets förhållanden har alltså inte förelegat i detta fall.

26. I fråga om de åtgärder som bolagets situation motiverade har Olssonbolaget gjort gällande att en kontrollbalansräkning borde ha upprättats omgående. Det hade emellertid inledningsvis varit en åtgärd utan betydelse för ansvarsfrågan, eftersom ansvarsperioden redan hade utlösts. Vad som däremot kan sättas i fråga är om inte ÅN och SAN hos tingsrätten borde ha ansökt om att bolaget skulle gå i likvidation, eftersom kritisk kapitalbrist hade förelegat sedan lång tid tillbaka. Frågan är alltså om de har varit försumliga genom att i stället vidta åtgärder för att läka kapitalbristen medelst nyemissionen.

27. En nyinträdd styrelseledamot kan i regel inte anses vara försumlig om han med den skyndsamhet som kan begäras vidtar en adekvat åtgärd med anledning av den kritiska kapitalbrist som har utlöst ansvarsperioden. I det aktuella fallet var de mest närliggande åtgärderna att söka bolaget i likvidation respektive att åtgärda kapitalbristen och därefter upprätta en andra kontrollbalansräkning. Det senare handlingsalternativet måste – med hänsyn till att ÅN och SAN var nya i styrelsen – godtas trots att en kritisk kapitalbrist hade förelegat under en mycket lång tid och trots att åtgärden borde, när nu bolaget inte gick i likvidation, ha vidtagits långt innan ÅN och SAN trädde in i styrelsen.

28. För att undvika likvidation genomfördes en nyemission i syfte att läka kapitalbristen. Nyemissionen får anses ha varit en adekvat åtgärd för detta (jfr p. 14).

29. Beslutet om nyemissionen togs i samband med att ÅN och

SAN inträdde i styrelsen och således med den skyndsamhet som kan begäras.

30. Att full täckning av aktiekapitalet kom att uppnås genom att nyemissionen registrerades var emellertid inte tillräckligt; täckningen måste även komma till uttryck i en på bolagsstämma framlagd revisorsgranskad andra kontrollbalansräkning. I fråga om den tidsutdräkt som är godtagbar för ett sådant framläggande ska beaktas inte bara den tid som det kan ta att upprätta en kontrollbalansräkning och få den granskad, utan också rimlig tid för styrelsens handläggning innefattande kallelsetid till styrelsemöte samt lagstadgad kallelsetid till bolagsstämma.

31. I det aktuella fallet fastställdes en årsredovisning på bolagsstämma. Av årsredovisningen kunde det utläsas att genom nyemissionen hade bolaget tillskjutits ett så stort fritt kapital att den vid årsskiftet föreliggande kapitalbristen hade läkts. Som har framgått av det föregående bör detta godtas som framläggande av en andra kontrollbalansräkning. Vidare hölls den bolagsstämma på vilken framläggandet skedde inom en godtagbar tid räknat från registreringen av nyemissionen.

32. ÅN och SAN vidtog således efter att de hade trätt in i bolagets styrelse inom den tid som kunde begäras adekvata åtgärder med avseende på den ifrågavarande kapitalbristen. De har därför inte i det aktuella hänseendet varit försumliga i sina värv som styrelseledamöter i bolaget.

Slutsats

33. Eftersom ÅN och SAN inte har varit försumliga under den tid som Olssonbolagets fordringar uppkom, ska dess talan om medansvar ogillas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ann-Christine Lindeblad (referent), Göran Lambertz, Johnny Herre och Dag Mattsson
Föredragande justitiesekreterare: Charlotte Edvardsson